PEP TALK

Det begynte som enkle øyfolks tungemål, ble bastardisert av europeiske ord og vokste til globalt maktspråk. I Norge ble det skolefag under tvil, og noe å krangle om. Nå kommer historien om engelsk - på norsk.

TEKST **MORTEN MØST** FOTO **LINDA NÆSFELDT**
ILLUSTRASJON **CATHRINE FINNEMA**

– **DET ER JO** kult!

Det første lånordet kommer trillende som et av flere svar på hvorfor vi trenger en bok om engelsk språkhistorie. For en slik har Kristin Bech skrevet, den første på norsk. Bech har doktorgrad i sitt tema og er førsteamanuensis i engelsk språk ved Universitetet i Oslo. For henne er gammelengelsk en slags *pep talk*, det tenner en trang i henne til å hogge ved og måke snø.

Engelsk er ikke bare det viktigste fremmedspråket vi har i Norge. Det har en så selvfølgelig plass at skolenes læreplaner ikke en gang omtaler det som fremmedspråk lenger, bare som «engelsk», påpeker Bech i boken, «Fra englisc til English: Et språk blir til».

– Derfor fortjener nordmenn å få vite mer om hvordan det engelske språket er blitt slik det er, og hvor det kommer fra. Den som kjenner et språks historie vil også forstå det bedre. Hvorfor har engelsk for eksempel alle disse merkelige stavemåtene, hvorfor skrives *knight* slik det gjør, når det uttales på en helt annen måte? Og ved å studere tidligere stadier av et språk får vi innsikt i hvordan folk tenkte før i tiden, sier Bech.

BASTARDSPRÅK. Bølge etter bølge med fremmede språk har påvirket engelsk opp gjennom historien. Det er et germansk språk, som anglere og saksere hadde med seg da de etter Romerrikets fall invaderte «Britannia» midt på 400-tallet. Senere kom vikingtiden med påvirkning av skandinaviske språk, og med Vilhelm Erobreren og normannernes invasjon ble fransk offisielt språk i England fordi eliten brukte det. Latin kom i flere omganger, først fra Romerriket og senere med kristendommen, der latin var arbeidsspråk. Da utviklingen innen vitenskap og teknologi skjøt fart i middelalderens Europa, måtte engelskmennene drive aktivt innlån av ord, spesielt fra latin, fordi de selv ikke hadde egnede ord og heller ikke klarte å lage nye ord tidsnok.

– Engelsk vokabular er en blanding av engelsk, fransk og latin. Det er et bastardspråk. Det høres kanskje stygt ut, men husk at hunder av blandingsrase ofte er friske og spreke, mens innavl fører til sykdom, sier Bech.

Alt dette innlånet har gitt engelsk en ekstra språkrikdom i form av et dobbelt ordforråd. Den som for eksempel vil si «begynne», kan godt bruke det engelske «begin». Men vedkommende kan med god samvittighet også bruke «commence», som er et lån av det franske verbet *commencer*.

– Nordmenn er ofte redd for lånord, men ingen engelskbrukere vil si at det er synd de har det og det ordet til rådighet, sier Bech.

MAKTSPRÅK SOM EKSPORT. Engelskens vei til verdensspråk fulgte det britiske imperiets ekspansjon. Når britene spredte sin makt og innflytelse i verden, spredte de språket samtidig. Etter at USA ble uavhengig og begynte å gjøre seg gjeldende, fikk engelsk språk ekstra status også fra amerikanerne. I deler av Asia og Afrika består engelsk som et helt sentralt språk også etter kolonitiden – noen steder som offisielt språk, eller som nøytral tale i land hvor de innfødte språkene er i konkurranse eller konflikt – som i India.

Et uttrykk for britenes store selvtillit i denne perioden er Oxford English Dictionary – en murstein av en ordbok som det hadde tatt 68 år å fullføre da den utkom i 1928. Egentlig blir den aldri ferdig, siden ordforrådet stadig vokser. I dag inneholder den 600.000 ord og tre millioner sitater.

– Blant annet på grunn av denne ordboken har en del nordmenn en forestilling om at engelsk er et rikere språk enn norsk. Men man kan ikke trekke en slik slutning bare ved å telle ord. Engelsk har nok flere ord enn norsk, men alle ordene i en ordbok er jo ikke i bruk, sier Bech.

– En annen målestokk på språkrikdom er om vi får sagt det man vil si. Da har det norske språket alt vi trenger. For eksempel kan norske forfattere bruke det til å skrive litteratur i verdensklasse.

SKOLEFAG UNDER TVIL. Norske politikere forsto tidlig at engelsk ville bli viktig. Storbritannias makt i verden var følbar, og utover på 1800-tallet ble norsk skipsfart og samhandel med britene stadig viktigere. Lenger vest lokket USA. På verdensutstillingen i London i 1851 fikk europeerne øynene opp for revolusjonerende amerikanske produkter som dirkefrie låser, McCormicks effektive slåmaskin og ikke minst Samuel Colts overlegne revolvere. Johan Sverdrup var blant dem som tidlig innså at også USA ville bli en stormakt.

Men i den «lærde» skolen i Norge var det ingen selvfølge at det skulle undervises i engelsk. Riktignok ble det gitt begrenset engelskundervisning i praktisk rettede fag, men i høyere utdannelse dominerte tysk og fransk. Det ble også undervist en rekke andre språkfag, fra latin og gresk til hebraisk. Kirke-og undervisningsdepartementet ordla seg forsiktig da det i 1852 loddet stemningen med et rundskriv til landets høyere skoler. I mange byer var man for å gi engelsk større plass, men Arendal, som snart skulle blir et shippingsentrum, var merkelig nok mot. Molde lærde skole gikk på sin side inn for at engelsk burde erstatte fransk fullstendig i skolen, da moldenserne mente fransk skadet den offentlige moral: «Det er ligesaa sjeldent at finde en usædelig Forfatter i den engelske, som en sædelig i den franske Literatur».

OMSTRIDT IMPORT. Visst handler språkhistorie om mye mer enn lånord, for eksempel utvikling i lyder, ordstilling og grammatikk, eller sammenheng mellom historiske begivenheter og språkendringer. Men i Kristin Bechs erfaring er det først og fremst importen av engelske ord til norsk som vekker følelser når hun snakker om sitt fag med ikkelingvister.

– Nordmenn er generelt veldig interessert i språk og snakker mye om det. Kanskje er det et resultat av at vi har mange dialekter, og av skillet mellom nynorsk og bokmål. Når nordmenn blir uenige om engelsk handler det gjerne om lånord og en formodning om at de påvirker språket vårt negativt.

Selv har Kristin Bech et avslappet forhold til lånord, så avslappet at man nesten hører stønn fra den språklige purist, et ord som norsk sannsynligvis har fått fra engelsk, som hadde fått det fra fransk.

– Folk kan godt irritere seg over engelske lånord, men noen få lånord er ikke å noe bekymre seg over. Norsk har jo mange lånord fra tysk som man aldri tenker på, for eksempel *bezahlen* – betale.

TUKTER SIN EGNE. Men Kristin Bech tror ikke denne typen påvirkning fra engelsk utgjør noen fare for det norske språket. Farlig blir det først når hele domener blir overtatt av et annet språk.

– Hvis det for eksempel blir besluttet at all undervisning på universitetet skal foregå på engelsk, vil det bety at det domenet går tapt for norsk. Eller om alle norske popmusikere begynte å skrive sine tekster på engelsk. Domenetap er skummelt for et språk. →

HISTORY
SOKRATES
KING ALFRED
French
-KASUS-
LATIN
Oxford
English
I LND

ENGELSK BOK. *Kristin Bech er førsteamanuensis i engelsk og underviser ved Universitetet i Oslo. Hun ser ofte at ungdommen snakker bra engelsk, men kommer til kort når de skal skrive engelsk.*

– Hva annet krangler nordmenn om rundt engelsk?

– Mange er utrolig strenge overfor andre nordmenns uttale av engelsk. Det er rart, for de færreste nordmenn klarer å snakke helt perfekt engelsk selv, sier Bech.

Hun synes latterliggjøringen av enkelte offentlige nordmenns engelskuttale iblant går altfor langt.

– Engelsk er jo tross alt et fremmedspråk. Vi som jobber med dette synes denne typen uthenging er ganske utidig. Her på universitetet sitter vi i hvert fall ikke og ser ned på andres uttale. Jeg synes ikke nordmenn bør være redd for å snakke engelsk med litt aksent. Det som er viktig er tydelig artikulasjon, slik at man blir forstått av mange.

LANGT TIL HAVS. «Midt-atlantisk» er Bechs ord for nordmenns typiske uttale av engelsk. Norge ligger både nær Storbritannia geografisk og nær USA kulturelt. Resultatet av den innflytelsen er en form for blandingsengelsk. Den er forståelig for mange, og dermed en fordel. Ungdommen er flinkest.

– Norske ungdommer snakker engelsk med veldig bra uttale. Men skal de uttrykke seg skriftlig, kommer de ofte til kort. Vi ser at studentene sliter når de kommer til oss. Jeg skulle ønske de hadde med seg mer fra skolen. Det trengs større bevissthet om at skrift og tale er to forskjellige ting.

Bech tror engelsk vil beholde sin status som verdensspråk. Hun viser til at EU akter å beholde engelsk som offisielt språk også etter at Storbritannia melder seg ut. Riktignok har ingen andre medlemsland engelsk som offisielt språk. Men det er så nyttig som arbeidsspråk i unionen at det ville være lite hensiktsmessig å utelate.

– Selv om Kina blir en økonomisk supermakt, tviler jeg på at kinesisk blir et verdensspråk i konkurranse med engelsk. Selv om mandarinkinesisk har mange brukere i Kina, vil det nok oppleves som fremmed i andre deler av verden. En annen mulig konkurrent er spansk, som får flere og flere brukere. Men for å bli verdensspråk vil man også trenge en kultur som skal eksportere, Det skal en del til før det kan skje for spansk, sier Bech.

– Hvis det går riktig dårlig med USA og Storbritannia i lang tid fremover, kan det også få konsekvenser for språkbruken i verden. ●

most@dn.no

MANGE ER UTROLIG STRENGE OVERFOR ANDRE NORDMENNS UTTALE AV ENGELSK. DET ER RART, FOR DE FÆRRESTE KLARER Å SNAKKE HELT PERFEKT ENGELSK SELV

KRISTIN BECH

KRISTIN BECH
«FRA ENGLISC TIL ENGLISH»
Pax Forlag 2016